

Joan Veldkamp
Vrijhaven Shanghai.
 Hoe duizenden Joodse vluchtelingen in Shanghai aan de Holocaust ontkwamen.
 Balans; 203 blz. €19,99

‘Feng-Shan Ho redde duizenden Joden met visum voor Shanghai’

Joan Veldkamp (1965) is journalist

SOFIE CERUTTI

Shanghai is een fascinerende stad, krankzinnig groot, levendig, wild, de geschiedenis dringt zich er op elke straathoek op. Ik heb er twee jaar gewoond. Voor de oorlog moet het er heel extreem zijn geweest: alles kon, alles mocht, er was opium, geld, prostitutie, georganiseerde misdaad, maar ook bittere armoede. De lijken lagen er op straat. Toen Mao kwam is het licht uitgegaan, hij maakte korte metten met de decadentie. Nu is de mateloosheid weer terug, niet zo extreem als toen, maar het is weer een bruisende stad waar de grenzen ruimer zijn dan elders.

Dat vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog duizenden Joden hun toevlucht namen tot Shanghai, is in Nederland nauwelijks bekend. Ik las er alles over wat ik kon vinden. Op mijn speurtocht ontdekte ik Peter Engler, nu een actieve tachtiger in New Jersey. Als jongetje was hij in 1938 met zijn ouders van Berlijn naar Shanghai gevlucht.

Heel veel Joden hebben met een visum van een Chinese diplomaat in Wenen naar Shanghai weten te ontkomen. Feng-Shan Ho, een man van de wereld die in Amerika, Duitsland en Turkije had

gewoond, was geschokt toen hij zag hoe extreem en fanatiek er gereageerd werd op een bevolkingsgroep die altijd gewoon deel van de samenleving was geweest. Na de Kristallnacht heeft hij duizenden visa afgegeven en zo velen het leven gered.

Ook zijn verhaal is hier tamelijk onbekend. Pas op latere leeftijd heeft hij zijn memoires opgeschreven. Postuum heeft hij de belangrijke Israëliëse Yad Vashem onderscheiding gekregen.

Na mijn eerste gesprek met Peter zei hij: ‘Ik heb ook nog een vriend, wil je die ook spreken?’ Dat was Guenter Cohn, die ook met zijn ouders uit Berlijn naar Shanghai was gevlucht. Nog steeds zijn ze goede vrienden. Zij hadden geen van beiden hun verhaal ooit gepubliceerd.

De vluchtelingen maakten de overtocht per schip. Daar beleefden ze na de verschrikkingen in Duitsland een fijne tijd, ze werden in de watten gelegd. De schok was groot toen ze in Shanghai aankwamen, waar ze de taal niet spraken, er geen werk was, slechte huisvesting, armoede en ziektes. Bovendien woedde er een burgeroorlog in China. De Joodse vluchtelingen belandden in een getto. Peter en Guenter hadden altijd honger en ze zagen hun ouders worstelen. Maar ze vonden het allemaal ook

reuze spannend, zwierven samen over straat, keken hun ogen uit, kregen soms klappen maar zochten altijd weer het avontuur op.

Na Pearl Harbor veranderde alles. De Japanners rukten op in Azië en kregen het voor het zeggen in Shanghai. In dit boek beschrijf ik de familie Hennis, een Nederlands gezin dat in Shanghai in een jappenkamp terecht kwam. Vader Hans in een ander kamp dan zijn vrouw Nel en hun drie kinderen; de jongste was nog een baby. Ook hen heb ik uitgebreid gesproken, zij gaven me de memoires van hun vader, die nooit uitgegeven zijn. Betteke, de oudste dochter, had als 8-jarige in het kamp gedeeltelijk dezelfde ervaringen als Peter en Guenter: ze had honger, leed ontberingen, zag dat haar moeder het zwaar had. Maar het was ook een opwindende tijd, met vriendinnen om zich heen. Kinderen beleefden de oorlog heel anders dan volwassenen.

Dit boek vertelt het verhaal van gewone mensen die door een bizarre samenloop van omstandigheden in een heel heftige periode in China terecht kwamen en daar belangrijke jaren van hun leven doorbrachten. Het is ook een beetje een ode aan Shanghai, die turbulente stad met een bijzondere geschiedenis.

De Berlijnse jongens keken in China hun ogen uit